

Nurhan KOÇAN¹

¹ Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Bölümü Bornova-İzmir
* e-posta: nurhankocan@mynet.com

Jeoturizm Planlaması ve Peyzaj Mimarlığı Açısından Bir Değerlendirme: Kızılcahamam- Çamlıdere Jeoparkı

Evaluation of Geotourism planning in terms of Landscape
Architecture: Kızılcahamam-Çamlıdere Geoparks

Alınış (Received): 09.10.2010 Kabul tarihi (Accepted): 24.12.2010

Anahtar Sözcükler:

Jeoturizm planlaması, Jeopark kavramı,
Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı

Key Words:

Geotourism planning, Geopark concept,
Kızılcahamam-Çamlıdere Geoparks

ÖZET

Günümüzde kent yaşamından sıkılan insanlar doğal alanlara yönelik turizmi tercih eder olmuşlardır. Jeolojik yapılar geçmişe ait izleri bugüne taşımaları ve ilginç görünümleriyle doğaseverlere birçok güzel örnek sunmaktadır. Bu çalışmada önemli jeolojik öğeleriyle Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark öneri alanı ve yakın çevresi incelenmiş, bölgede jeolojik mirasa ilişkin farkındalığın oluşturulması ve jeoturizm için alternatif bir alan kazandırılması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Nowadays, people get bored of city life and tend to refer nature based tourism activities. Geological structures represent many beautiful examples to nature lovers as they move traces of the past today and with their interesting views. With in this case, Kızılcahamam-Çamlıdere Geoparks area and its surroundings are examined by focusing on its geological elements. Furthermore the aims are to raise awareness regarding the important geological heritage in the region, thus developing an alternative area for geotourism.

GİRİŞ

Yüzyıllardır insanlar farklı doğal peyzajlardan esinlenmişler ve doğa turizmini her geçen gün daha fazla tercih eder olmuşlardır (Bricker & Kerstetter, 2001). Kentsel yaşam koşullarının her geçen gün güçleşmesi kentlerde yaşayan insanları doğal alanlara ve yöresel kültürlere yönelik turizm hareketlerine teşvik etmektedir.

Turizmin doğal ve kültürel değerlerin korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi ve tanıtılmasında rolü büyüktür. Türkiye sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri, jeolojik mirası ile ekoturizm yaklaşımıyla doğa turizmi için büyük bir potansiyelin varlığını göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı jeolojik ve jeomorfolojik açıdan önem taşıyan Kızılcahamam-Çamlıdere Öneri Jeopark alanı ile yakın çevresinin jeoturizm etkinlikleri açısından taşıdığı doğal ve kültürel potansiyeli ortaya koymak, çevre duyarlı bir yaklaşımla alanın fiziksel turizm planlaması gerekliliğini vurgulamaktır. Bu amaçla, çalışma bölgenin jeoturizme yönelik alan kullanım ve fiziksel plan kararlarının geliştirilmesini destekleyerek insanlığın ortak mirası olan doğal ve kültürel değerlerin jeoturizm aracılığı ile tanıtılması için fırsat oluşturacaktır.

1.1 Jeopark ve Jeoturizm Kavramı

Ulusal önemlerinin yanı sıra, tüm insanlığın ortak değerlerinden biri olan, görsel ve bilimsel açıdan ender görülen jeolojik ve jeomorfolojik yapılar ile bu özelliğe sahip alanlar, doğa uzmanları ve eğitimcilere araştırma-inceleme, diğer ziyaretçilere ise yeryüzünün geçmişini anlama ve öğrenme fırsatı verirler. Açık hava laboratuvarı ve müzesi niteliğinde jeolojik miras alanları jeoturizmin de merkezleri haline gelmişlerdir (MTA, 2008).

Turizmin en önemli görevi doğal ve kültürel değerlerin korunup tanıtılmasını sağlamasıdır. Doğanın ilginç doğal ve kültürel özelliklerinin bulunduğu alanların sürdürülebilirlik ilkesiyle korunmasına ve çevresel duyarlılığa hizmet eden turizm, ziyaretçilere bilimsel, estetik, rekreasyonel, kültürel ve eğitsel yönlerden yeni bilgi ve deneyimler kazandırmakta, bölgede yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesine de kaynak yaratılabilen bir araç olmaktadır (Weaver, 1999).

Günümüzde dinlenme, sağlık, heyecan ve eğlenceye dayalı turizm alanındaki gelişmelere bir de "eğitsel-bilimsel" ögeli turizm eklenmiştir. Öyle ki eğitim, öğretim düzeyinin yükselmesi ile birlikte insanların değişik konular çerçevesinde beklentileri artmış ve yeni turizm ürünlerine ilgileri çoğalmıştır. Bu kapsamda jeomorfolojik öğeleri ile önem taşıyan doğal alan ve yöreler turizm ağırlıklı değerlendirilmektedir. Doğal çevrenin coğrafi karakteri üzerine odaklanan jeoturizm eğilimi de bunlardan biridir (Koçman & Koçman, 2004).

Jeolojik ve jeomorfolojik etken ve süreçlerle gelişmiş, yerkabuğunun evrimini anlatan, doğada çok ender bulunan ve görsel güzelliği olan şekil ve yapıları tanımlayan alanlar son yıllarda gündeme taşınmaya başlamıştır. Avrupa ülkelerinde başta olmak üzere, yasal dayanakları ile koruma-kullanma kapsamı belirli kurallar dizgesine bağlanmış olan jeoturizm olgusu, ülkemizde henüz beklenen düzeye ulaşabilmiş değildir (MTA, 2008).

Jeoturizm için UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) kapsamında; IGCP (International Geoscience Programme) içinde çeşitli projeler yürütülmekte, jeoçeşitlilik ağı (geodiversity network) ve jeopark ağı (geopark network) ciddi şekilde desteklenmektedir (Şekil 1-2). Amerika'da jeoturizm kavramı yaklaşık 120 yıl önce Büyük Kanyon'un ulusal park ilan edilmesiyle başlamıştır. Her eyalette "Doğal Alanlar ve Doğal Anıtlar Kurumu" vardır. Avrupa ülkelerinde doğal miras kavramı 1935'lere dayanmaktadır. 1991 yılında Fransa'da Digne Deklarasyonu yayınlanmış ve jeomiras terimi üretilmiştir. 1992'de ise Progeo ayrı bir kurum olarak doğmuştur. 2001 UNESCO Jeolojik Mirası Koruma İnişiyatifi oluşturulmuş ve 2002 yılı Dublin

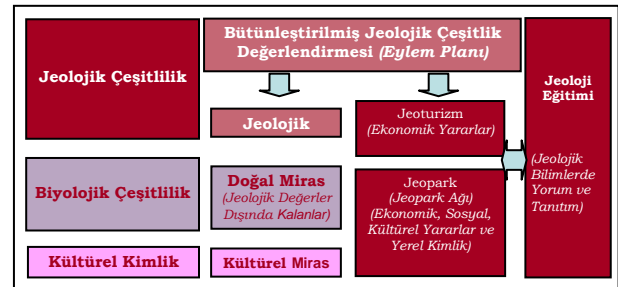
Konferansı'nda Dünya Jeolojik Miras Listesi hazırlama kararı alınmıştır. Türkiye'de ise jeolojik miras veya doğal miras kavramı mevzuatta yoktur. Doğal çevre ile ilgili çeşitli yasa, yönetmelik, tebliğ, Bakanlar Kurulu Kararı vb. resmi düzenlemelerin çoğu ise birbirleriyle çelişmektedir (Kazancı, 2010).

Şekil 1-2. Avrupa Jeoparklarından Örnekler, Jeopark Tanıtım Panoları (Kazancı, 2010).

Jeosit en geniş kapsamıyla, güncel veya eski herhangi bir jeolojik süreci, olayı veya özelliği ifade eden kaya, mineral, fosil topluluğu, yapı, istif, yer şekli veya arazi parçasıdır. Jeolojik miras ise önemli bilimsel veya görsel değeri olan, doğal veya insan eliyle yok olma tehdidi altındaki jeositlerdir. Jeopark aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan alandır (Kazancı, 2010).

Jeoturizm jeosit ve jeolojik miras gibi jeolojik objeleri esas alan turizm şeklidir (Kazancı, 2010). Jeoturizm sürdürülebilir ekoturizm faaliyetinin bir parçası olarak yerel halk için yeni iş alanları yaratılması açısından iyi bir fırsattır (Ulaş, 2010) (Şekil 3).

Şekil 3. Jeolojik miras jeopark ve jeoturizm ilişkisi (Andrasanu, 2010).

Jeopark ile bölgesel anlamda ekonomik kazanç farklı gruplar arasında eşit paylaşılabilir. Üniversiteler, yerel yönetimler ve farklı paydaşların işbirliği ile jeopark kurulum, yerleşim ve yönetim planları oluşturulabilir. Jeopark ile birçok farklı fırsat ta beraberinde gelir. Eğitim, turizm, jeolojik koruma, bilimsel, ekonomik, teknik kaynakların kullanımı ve geliştirilmesi bunlardan sadece bir kaçıdır (Andrasanu, 2010).

Digne Bildirgesi'nde (yerkürenin haklarına ilişkin uluslar arası bildirme) "*Yerküre uzun süren evrimi ile yaşadığımız çevreyi şekillendirmiştir. Bizim tarihimiz ve yerkürenin tarihi çok yakından ilişkilidir. Yerküre geçmişin ve olayların kaydını tutar. Bu kayıtlar hem yüzeyde hem derinliklerde, kayalarda ve kırlardadır. Bu bize kalan jeolojik mirastır*" şeklinde jeolojik olay ve süreçler ile jeolojik mirasın önemi ortaya konmuştur. Bu bildirme 13 Haziran 1991'de yayınlanmıştır. Bu bildirgeyi 30'dan fazla ülke kabul etmiştir (Şaroğlu, 2010).

2. MATERYAL-YÖNTEM

Kızılcahamam-Çamlıdere öneri jeopark alanı ile yakın çevresi çalışma alanı ve materyalini oluşturmaktadır. Alan jeolojik yapısı ve jeomorfolojik öğeleri ile ilginç özellikler taşımakta jeoturizm için potansiyel oluşturmaktadır. Çalışmada konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Alanın sahip olduğu jeolojik değerler, jeopark güzergahı ve jeosit noktaları ile bilgiler Kızılcahamam-Çamlıdere Öneri Jeopark Projesi raporlarından elde edilmiştir. Alan yapılan arazi çalışmaları ile peyzaj mimarlığı bakış açısı ile analiz edilmiş ve fotoğraflar çekilmiştir. SWOT (Strengths: Güçlü Yönler, Weaknesses: Zayıf Yönler, Opportunities: Fırsatlar ve Threats: Tehditler) analizi yöntemiyle alan jeoturizm açısından değerlendirilmiştir. SWOT analizinde alanın görsel kalitesi, mevcut ve geliştirilebilir doğal ve kültürel peyzaj öğeleri değerlendirilmiş, alanı olumsuz etkileyen iç ve dış faktörler ortaya konmuştur.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Kızılcahamam İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara'ya 80 km uzaklıkta bir ilçedir. İlçenin bilinen ilk yerleşim yeri bugünkü Demirciören Köyü olup kayıtlarda Yabanabad olarak geçmektedir. İlçe 1915 yılında şimdiki yerleşim yerine nakledilmiştir. Kızılcahamam İlçesi doğudan Çubuk, batıdan Çamlıdere ve Gündül, kuzeyden Çankırı'nın Çerkeş ve Bolu'nun Gerede İlçesi ile güneyden Ayaş ve Kazan İlçeleriyle çevrilidir (Kızılcahamam Belediyesi, 2010).

Kızılcahamam bölgesindeki arazinin denizden yüksekliği güneyden kuzeye doğru artar. Kuzeyde çoğu volkanik olan dağ ve tepelerin zirveleri 2000 m.ye ulaşır. Kızılcahamam merkezinin denizden yüksekliği

975 m.dir (Kızılcahamam Belediyesi, 2010) Kızılcahamam yöresinde İç Anadolu'nun karasal iklimi ile yağışlı Karadeniz ikliminin ortak etkileri görülür. İlçenin ortalama sıcaklığı 11 C°'dir. Uzun yıllar yağış ortalaması 545 mm ve ortalama nem % 66'dır (Kazancı, 2007).

Kızılcahamam İlçesi 1711.87 km²lik bir alan üzerine kurulmuş olup ilçenin 2000 yılı sayımına göre nüfusu 33.623'tür. Bu nüfusun 16.195'i ilçe merkezinde, 17.428'i ise köylerde yaşamaktadır (Kızılcahamam Belediyesi, 2010).

Kızılcahamam İlçesi yeraltı suları bakımından zengindir. İlçede çok sayıda sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Suların kimyasal bileşimi ve sıcaklığı kaplıca turizmi için çok elverişlidir. İlçe uzun yıllardır kaplıca turizmi için önem taşımaktadır (Kazancı, 2007).

Bölgenin kayaçlarını ve yerçekillerini 23-5 milyon yıllar arasında (Miyosen) gelişen volkanizma ve bunun değişik ürünleri olan volkan konileri, kalderalar, dayklar gibi morfolojik unsurlar oluşturmaktadır (Kazancı, 2007).

Alanda volkanizmanın oluşturduğu lav akmaları, tüf, aglomera gibi piroklastikler ve bunlarla eş zamanlı ayrı çökeltmeler ve göl oluşumları söz konusudur. Gölsel çökeller ve proklastiklerin ardışıklı depolanması değişik görünümlü yerçekillerinin oluşumuna olanak sağlamıştır (Kazancı, 2007)

Soğuksu Milli Parkı ilçe sınırlarında yer almaktadır. Kent merkezine 1 km uzaklıkta bulunan Soğuksu 1959 yılında milli park ilan edilmiştir. Doğal bitki örtüsü, endemik lalesi (*Tulipa* sp.) ve dünyada nesli tehlike altında olan ve Avrupa'nın birçok bölgesinde sayısı azalan kara akbaba (*Aegypius monachus*) türünün yaşam alanı olarak önemli ziyaretçi çekmektedir. Kuzucapınarı milli parkın en ilginç bölümlerinden biridir. Burada yerli bitki örtüsünün tarihi anıtı olan "Fosil Ağaç" (*Pinus* sp.) bulunmaktadır (Kızılcahamam Belediyesi, 2010)

Acısuderesi Maden Suyu Kızılcahamam ilçe merkezinin yaklaşık 4 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır (Kazancı, 2007). Dere içindeki birçok noktadan maden suyu çıkışları mevcuttur.

3.1 Jeoturizme Etki Eden Jeolojik Miras Öğeleri İle Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Projesi

Kızılcahamam ve Çamlıdere bölgesinde mutlaka korunması gereken çok sayıda jeosit varlığı tespit edilmiştir. Kızılcahamam-Çamlıdere Öneri Jeopark Projesi; Ankara Valiliği, Ankara Üniversitesi, Kızılcahamam ve Çamlıdere Kaymakamlıkları, Kızılcahamam ve Çamlıdere Belediyeleri tarafından desteklenmektedir. Projenin kamuya dönük hedefi ve iddiası Kızılcahamam ve Çamlıdere'yi jeoturizm merkezi yapmak, Türkiye'nin ilk jeoparkını kurmak ve Ankara

<p>Jeoyol-1 Kızılcahamam-Merkez 1.1 Soğuksu Milli Parkı</p> <p>1.2 Kızılcahamam Kaplıcaları ve Maden Suyu</p> <p>1.3 Köroğlu volkanitleri</p> <p>1.4 Milli park içi Uzunkavak mevki ağaç fosilleri</p> 	<p>Jeoyol-2 Kızılcahamam-Güvem-Işıklıdağ 2.1 Güvem Bölgesi 2.1a) Sey Hamamı</p> <p>2.1b) Sabuncu dere bazalt sütunları</p> <p>2.1c) Beşkonak köyü bitki-hayvan fosilleri</p> <p>2.2 Işıklıdağı 2.2a) Karagöl</p> <p>2.2b) Işıklıdağı mesire yeri</p> <p>2.3 Gerede Bölgesi 2.3a) Kuzey Anadolu fayı (KAF) 2.3b) Köroğlu Dağları Jura kireçtaşları</p> <p>2.4 Akyarma Tüfleri</p>
--	---

Şekil 5. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı Jeositleri (Kazancı, 2010).

<p>Jeoyol-3 Kızılcahamam-Çeltikçi-Çamlıdere Barajı 3.1 Mahkemeağcın Köyü 3.1a) Mahkemeağcın köyü tüfleri</p> <p>3.1b) Abacı köyü peribacaları</p> <p>3.2 Çeltikçi Bölgesi 3.2a) Kızık fayı 3.2b) Alicin Manastırı</p> <p>3.3 Çamlıdere Bölgesi 3.3a) Pelitçik-Yahşıhan fosil ormanı</p> 	<p>Jeoyol-4 Kızılcahamam-Kazan 4.1 Taşlıca Köyü 4.1a) Gelin kayası</p> <p>4.1b) Kaplumbağa kardeşler</p> <p>4.2 Kazan 4.2a) Sinaptepe memeli fosilleri</p> <p>----- Proje kapsamında Jeoyol 2'ye eklenebilecek: Kavaközü Köyü Peribacaları</p>
--	--

Şekil 5. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı Jeositleri (Kazancı, 2010).

Çizelge 1. Kızılcahamam-Çamlıdere jeoparkı ve yakın çevresinin SWOT analizi

<p>Güçlü Yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Coğrafi konumu ve ana merkezlerle yakınlığı - Alana ulaşım olanağının varlığı - Ankara Üniversitesi ve yerel yönetimlerin desteği - Zengin doğa ve kültür varlıkları - Turizme yönlendirilebilecek işgücü varlığı - Almanya'da kardeş Weilburg Belediyesinin işbirliği ve sponsorluğu - Sıcak su kaynakları ve termal kaplıcalarının bulunması - Bioçeşitliliği ve jeoçeşitliliği - Nesli tükenmekte olan Kara akbaba türünün bulunması - Endemik bitki türlerinden biri olan Kızılcahamam lalesinin bulunması - 23-15 milyon yıl önceki devre ait silisleşmiş ağaçların ve bitki fosillerinin bulunması - Yıllar öncesinden kaplıca turizminin var olması nedeniyle turizm bilincinin olması - Başkent Ankara'ya yakın olması - Bolu ve İstanbul gibi diğer büyük şehirlere yakın olması ve yol aksı üzerinde bulunması - Beypazarı gibi çevrede farklı turistik alanların olması - Yöresel kültür, el sanatları ve yemeklerinin bulunması - Jeopark koordinasyon merkezinin kurulmuş olması - Soğuksu Milli Parkının bulunması - Farklı doğa turizmi faaliyetlerine (dağ-doğa yürüyüşü, bisiklet turu, jeomorfolojik oluşumları izleme, kamp-karavan konaklamaları vb.) olanak sağlayan topografik yapı 	<p>Zayıf Yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması - Eğlence ve alışveriş noktalarının yetersizliği - Finansman sorunları - Ülkemiz için yeni bir kavram olması ve ilk olması - Jeopark bölgesinin oldukça geniş olması ve durakların birbirinden farklı yerlerde bulunması - Jeopark alanı ve çevresinde mevcut işletme, altyapı, turizm, tesis yapı ve olanakların olmaması - Jeositlerin olduğu yerlerde yöre halkının nüfusunun az olması - Denetim ve kontrol açısından jeopark alanının kontrolünün zor olması
<p>Fırsatlar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Farklı doğa turizmi aktivitelerine olanak vermesi - Jeolojik ve kültürel dokusu ile bölgenin artan çekiciliği - Zengin orman kaynaklarının varlığı - Avrupa jeopark ağına üyeliği - Proje internet sayfasının varlığı - Altyapı ve turistik tesislerin planlanması ve gerçekleştirilmesi için uygun ortamın bulunması 	<p>Tehditler</p> <ul style="list-style-type: none"> - İmar ve yapı denetiminin zayıflığı - Kırsal nüfusunun Ankara ve yakın illere olan göçü - Yerel halkın projeye sahip çıkılmaması - Jeositlerin halk ve turistler tarafından tahrip edilme riski - Alanın öneminin farkedilmesiyle taşıma kapasitesinin üzerinde yoğun kullanılması

KAYNAKLAR

- Andrasanu, A 2010. Geopark Development and Management University of Bucharest.
- Bricker, K.S., D.L. Kerstetter 2001. Ecotourist and Ecotourism, Benefit Segmentation and Experience Evaluation, Division of Forestry Recreation, Park and Tourism Resources Program, West Virginia Univ., Morgantown.
- Kazancı, N 2007. Milli Parklarda Jeolojik Miras 1, Soğuksu Milli Parkı (Kızılcahamam-Ankara), Çevre, Atmosfer, Yer ve Deniz Bilimleri Araştırma Grubu, sayfa, Ankara.
- Kazancı, N 2010. Dünyada ve Türkiye'de Jeosit-Jeopark-Jeomiras Olgusuna Yaklaşımlar, Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi, Proje Raporu.
- Kızılcahamam Belediyesi 2010. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Projesi. Erişim: 19.10.2010. <http://www.kizilcahamam.bel.tr/>
- Koçman, A., Ö. Koçman 2004. Yanık tüle (Katakekaumene) Kula volkanik yöresinde jeoturizm üzerine değerlendirmeler, sy. 91-103, İkinci Uluslar arası Turizm, Çevre ve Kültür Sempozyumu, İzmir.
- MTA 2008. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı, Doğal Miras. Erişim: 15.06.2008 http://www.mta.gov.tr/mta/jeoloji/faaliyet_alanlari/dogal_miras
- Şaroğlu, F 2010. Jeolojik Miras ve Jeositler, Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Proje Sunumu.
- Ulaş, D 2010. Jeoturizm, Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Proje Sunumu.
- Weaver, D.B 1999. Magnitude of Ecotourism in Costa Rica and Kenya, Annals of Tourism Research, 26 (4): 792-816.
- Yıldırım, T., N. Koçan 2008. Nevşehir Acıgöl Kalderası Kaleçitepe ve Acıgöl Maarlarının Jeoturizm Kapsamında değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 45 (2):135-143.